

InDret

Les accions de classe en el dret espanyol*

Juan José Marín López

**Facultat de Dret
Universitat de Castella-La Manxa**

Barcelona, Juliol de 2001

www.indret.com

* Traducció a càrrec d'Antoni Rubí Puig.

Sumari

- Les accions de classe en el dret espanyol
- L'àmbit d'aplicació de les accions de classe
- Legitimació per a l'exercici d'accions de classe
 1. Grups d'afectats
 2. Associacions de consumidors i usuaris
 3. Entitats legalment constituïdes per a la defensa i protecció dels consumidors i usuaris
 4. Concurrencia de legitimacions, intervenció individual de consumidors i acumulació d'accions i de processos
- Crida als perjudicats i comunicació prèvia de la demanda
- La sentència dictada en el procés d'acció de classe: contingut i eficàcia
- L'execució de la sentència

- **Les “accions de classe” en el dret espanyol**

L'objecte d'aquest treball és examinar el règim de les accions de classe a la [Llei espanyola 1/2000, de 7 de gener, d'Enjudiciament Civil](#). Advertim que utilitzem la denominació “accions de classe” per ser la que tradicionalment ha estat usada per a designar aquest tipus d'accions, tanmateix les regulades pel Dret espanyol no són idèntiques a les *class actions* del Dret nordamericà ([Rule 23 de les Federal Rules of Civil Procedure](#)). Estimo preferible la denominació “accions col·lectives indemnitzatòries”.

L'entramat constituït pels articles 6.1.7è, 7.7, 11, 13.1, 15, 78.4, 221, 222.3, 256.1.6è i 519 LEC suposa la consagració legislativa, per primer cop a l'ordenament jurídic espanyol, de les accions de classe. Mitjançant l'exercici d'una acció d'aquestes característiques, una associació de consumidors i usuaris, un grup d'afectats o una entitat legalment constituïda per a la defensa dels consumidors i usuaris pot sol·licitar judicialment una indemnització per al col·lectiu de persones afectades per un mateix fet danyós.

El Dret espanyol havia atorgat legitimació a les associacions de consumidors i usuaris per a l'exercici d'accions col·lectives de cessament o inhibidores davant de conductes lesives per als consumidors i usuaris. Així succeïa en l'àmbit de la publicitat il·lícita (art. 25.1 de la Llei 34/1988, de 11 de novembre), de la competència deslleial (art. 19.2.a) de la Llei 3/1991, de 10 de gener) o de les clàusules abusives (art. 16.3 de la Llei 7/1998, de 13 d'abril). Amb caràcter més general, l'article 20.1 de la Llei 26/1984, de 19 de juliol, General per a la Defensa dels Consumidors i Usuaris (LCU), oferia un suport suficient per a reconèixer legitimació a les associacions de consumidors i usuaris per a l'exercici de *tot tipus d'accions col·lectives inhibidores*, àdhuc si no estaven expressament tipificades o contemplades per alguna altra norma. Ara bé, abans de la LEC de 2000 no existia en el nostre ordenament jurídic cap norma que reconegués amb caràcter general legitimació a les associacions de consumidors i usuaris per a exercitar accions col·lectives d'indemnització dels danys i perjudicis soferts per un grup més o menys ampli de persones. L'esmentat article 20.1 LCU, de formulació amplament genèrica i ambigua, no podia constituir una base sòlida per aquesta tesi; ni tampoc, per les mateixes raons, l'art. 7.3 de la Llei Orgànica del Poder Judicial (LOPJ).

No obstant l'anterior, en dues circumstàncies molt concretes van ser admeses accions col·lectives indemnitzatòries abans de la LEC de 2000:

1a. L'article 12.2 de la Llei 7/1998, de 13 d'abril, sobre Condicions Generals de la Contractació (LCGC), permet l'exercici de l'acció de cessament contra condicions generals considerades nul·les, amb la consegüent condemna al demandat d'abstenir-se del seu ús en el futur. Les associacions de consumidors i usuaris estan legitimades per a exercitar aquesta acció col·lectiva de cessament (art. 16.3 LCGC). Tanmateix, el propi

article 12.2 LCGC assenyala que, declarat judicialment el cessament, “el actor podrà sol·licitar del demandado la devolució de las cantidades cobradas en su caso, con ocasió de clàusulas nul·les, así como sol·licitar una indemnizació por los daños y perjuicios causados”; aquesta pretensió podrà fer-se efectiva fins i tot en el tràmit d'execució de sentència. El precepte permet que l'actor de l'acció de cessament (en el nostre cas, una associació de consumidors i usuaris) exerciti, *amb aquest mateix caràcter d'acció col·lectiva*, una pretensió d'indemnització dels danys i perjudicis produïts com a conseqüència de l'aplicació de la clàusula inclosa en condicions generals i declarada nul·la. La nova redacció de l'article 12.2, feta per la Disposició final 6a.1 LEC, permet que a l'acció de cessament s'hi acumuli, com a accessòria, la de devolució de quantitats indegudament cobrades i la d'indemnització de danys i perjudicis causats per l'aplicació de la clàusula declarada nul·la. La qual cosa significa que en un únic procés, i amb el mateix caràcter col·lectiu, es decidiran l'acció de cessament i l'acció indemnitzatòria.

2a. La STS, 2a, 26.9.1997 (RJ 1997, 6366) posà fi al procés penal obert com a conseqüència de l'enverinament massiu de persones que van consumir oli de colza desnaturalitzat, no apte per al consum humà. Una associació de consumidors i usuaris (la Organización de Consumidores y Usuarios, en acrònim OCU) intervingué en el procés penal representant un nombre elevat de consumidors afectats. El TS, acollint el recurs formulat per la OCU, reconegué indemnització als perjudicats que constaven identificats en el procés “aunque no estén amparados por la postulación, es decir, aunque no aparezcan directamente representados en el proceso” (epígraf XI de la Sentència). Segurament condicionat per la radical singularitat del cas, el TS va reconèixer indemnització a perjudicats la identitat dels quals constava en les actuacions, però que no havien confiat a la OCU l'exercici d'una pretensió indemnitzatòria (la OCU no representava aquests perjudicats) i que tampoc no havien intervingut a títol individual en el procés penal sol·licitant una indemnització.

- **L'àmbit d'aplicació de les accions de classe**

Les accions de classe estan reconegudes a la LEC per a facilitar el rescabament dels danys i perjudicis soferts per *consumidors i usuaris* (als “consumidores del producto o usuarios del servicio” es refereix l'art. 15.1 LEC).

D'aquesta afirmació es deriven dues conseqüències del màxim interès:

a. En primer lloc, que les úniques persones que poden beneficiar-se del règim processal de les accions de classe són aquelles que reuneixin els requisits legalment exigits per a merèixer la consideració de “consumidor” o “usuari”, això és, ser destinatari final de béns o serveis que no s'integren en un procés ulterior de transformació o comercialització (art. 1.2 i 3 de la Llei 26/1984, i concordants de les lleis autonòmiques sobre protecció de consumidors i usuaris). Una aplicació rigorosa d'aquesta exigència obligaria el Jutge a indagar en cada cas si tots els membres de la classe són consumidors

o usuaris en el sentit legal del terme, el que suposa una tasca extraordinàriament costosa i pràcticament inassumible.

b. En segon lloc, que les accions de classe no són aplicables a danys col·lectius no causats a consumidors i usuaris. Així, per exemple, no són d'aplicació als danys col·lectius mediambientals (p. ex., danys derivats d'una immissió danyosa o d'un vessament incontrolat). Qüestió diferent és que es propugni una aplicació analògica per aquest tipus de casos del règim previst a la LEC per a danys causats a consumidors i usuaris.

L'expressió “fet danyós” emprada per la LEC ha de ser objecte d'una interpretació àmplia, no incongruent amb el seu propi significat semàntic. El contingut de la sentència que posa fi a una acció de classe, descrit a l'article 221.1a LEC, demostra aqueixa amplitud (“condena dineraria, de hacer, no hacer o dar cosa específica o genérica”). Per tant, la responsabilitat exigible per mitjà d'una acció de classe pot ser contractual (p. ex., import indegudament cobrat per l'empresa prestadora del servei de telefonia o d'electricitat) o extracontractual (p. ex., danys causats per un producte defectuós a persones que no l'adquiriren). La responsabilitat civil *ex delicto* pot ser exigida mitjançant una acció de classe, tant si aquesta és exercitada en el propi procés penal com si els perjudicats es reserven l'acció civil per al seu posterior exercici en via civil. En ambdós casos el règim aplicable a aquesta acció de classe serà el de la LEC.

La situació és diferent, en canvi, quan es tracta d'un fet danyós que constitueix *responsabilitat patrimonial de l'Administració*. En aquest cas, el règim substantiu aplicable és el que es preveu en els articles 139 a 142 de la Llei 30/1992, de 26 de novembre, de Règim Jurídic de les Administracions Públiques i del Procediment Administratiu Comú (alguns d'ells en la redacció feta per la Llei 4/1999, de 13 de gener), desenvolupats pel Reial Decret 429/1993, de 26 de març, pel que s'aprova el Reglament dels procediments de les Administracions Públiques en matèria de Responsabilitat. La responsabilitat patrimonial de l'Administració és exigible per la via procedimental regulada en aquest Reial Decret 429/1993, i l'única jurisdicció competent per a conèixer d'una demanda d'aquesta naturalesa és, en principi, la contenciosa-administrativa [cfr. arts. 9.4 LOPJ i 2.e) de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la Jurisdicció Contenciosa-Administrativa (LJCA)]. Però cert és que en aquestes normes no hi ha una base suficient per a construir el règim complet d'una *acció de classe administrativa o contenciosa-administrativa*. L'article 18 I LJCA capacita processalment tots aquells que ho estan de conformitat amb la LEC, encara que en relació amb els “grups d'afectats” la posició de l'article 18 II LJCA és bastant més restrictiva. L'article 19.1.b) LJCA concedeix legitimació a associacions i grups “que resulten afectados o estén legalmente habilitados para la defensa de los derechos e intereses colectivos legítimos”. Però fa falta en la LJCA una regulació d'altres aspectes fonamentals del règim de les accions de classe (publicitat de la demanda i de la sentència, efectes de cosa jutjada, acumulació, execució de la sentència, etc.).

Són possibles les demandes de responsabilitat civil sol·licitant la reparació dels danys derivats de, per exemple, l'anul·lació d'una clàusula abusiva o de la declaració d'un acte de competència deslleial o d'una publicitat il·lícita. La indemnització pot obtenir-se per mitjà de l'exercici d'una acció de classe sempre que s'interposi un cop obtinguda en via judicial l'anul·lació de la clàusula abusiva o la declaració de deslleialtat de l'acte o de la il·licitud de la publicitat. Tanmateix, resulta problemàtic decidir si és possible *acumular* en un mateix procés ambdues peticions. És a dir, si en un mateix procediment judicial pot sol·licitar-se que es declari la deslleialtat d'un acte o la il·licitud d'una publicitat i, exercitant una acció de classe, que s'indemnitzi els perjudicats per l'acte de competència deslleial o per la publicitat il·lícita. La resposta ha de ser en principi positiva, sempre, com es lògic, que es compleixin els requisits processals generals en matèria d'acumulació d'accions (cfr. arts. 71-73 LEC). En el seu cas cada acció es regirà per les seves normes pròpies.

En definitiva, es proposa una extensió del model de l'article 12.2 LCGC (en la redacció feta per la Disposició final 6a.1 LEC), establert per a les clàusules abusives, a l'àmbit dels danys derivats de la publicitat il·lícita o de la competència deslleial. Per tant, una associació de consumidors i usuaris podrà sol·licitar la declaració d'il·licitud d'una determinada publicitat a l'empara de les normes de la Llei 34/1988, de 11 de novembre, General de Publicitat (LGP). I a aquesta petició de declaració podrà acumular-se, exercitant una acció de classe, una pretensió d'indemnització dels danys causats per aqueix "fet danyós" que és la publicitat il·lícita; aquesta acció de classe es regirà per les seves normes pròpies de la LEC.

Les accions de classe poden exercitar-se per a obtenir la indemnització de *tot tipus de danys*. La LEC no estableix cap distinció en aquest punt. De forma diferent al que ocorre en el règim nordamericà de les *class actions*, en dret espanyol és possible l'exercici d'una acció de classe per a obtenir el rescabament de danys patrimonials o personals, inclosos entre aquests últims els morals. Tampoc no existeix un *límit quantitatiu* per a l'exercici d'una acció de classe, ni superior ni inferior. D'aquesta manera, sigui quina sigui la quantia dels danys que es reclamen, la seva articulació processal per la via d'una acció de classe resulta possible en principi.

- ***Legitimació per a l'exercici d'accions de classe***

La LEC estableix diversos nivells de legitimació per a l'exercici d'una acció de classe. Associa a cadascun un *nomen* diferent en funció dels interessos tutelats en el procés: "intereses colectivos" en el cas de l'article 11.2 LEC i "intereses difusos" en el de l'article 11.3 LEC. Convé retenir que la legitimació reconeguda en favor de grups, associacions i entitats per a l'exercici d'accions de classe no impedeix l'exercici individual de l'acció indemnitzatòria pel particular que ha patit els danys, o per diversos d'ells que, acumuladament i en el mateix procés, sol·licitin llurs respectives

indemnitzacions. Ens trobem davant una exigència derivada del dret fonamental a la tutela judicial efectiva reconegut a l'article 24.1 CE, que ha de permetre al ciutadà lesionat per un fet danyós la possibilitat òbvia d'acudir als Jutges sol·licitant-ne la reparació. En el pla legal, aquesta conclusió es basa en l'article 11.1 LEC, que legitima a les associacions de consumidors i usuaris per a defensar en el judici els drets i interessos dels seus associats i els de l'associació, així com els interessos generals dels consumidors i usuaris, encara que tot això "sin perjuicio de la legitimación individual de los perjudicados". És clar, en efecte, que l'exercici d'una acció de classe per qualsevol dels legitimats per fer-ho no barra el pas a una acció individual d'indemnització de danys interposada a títol singular per qualsevol dels membres de la classe. Per tant, *no hi ha litispendència* entre l'acció de classe i l'acció individual.

1. Grups d'afectats

Els grups de consumidors o usuaris afectats per un fet danyós tenen capacitat processal suficient en els termes de l'article 6.1.7è LEC. Aquest precepte conté una norma sobre capacitat processal, no una norma sobre legitimació; així es pot deduir de la seva ubicació a l'article 6 LEC ("Capacidad para ser parte"). La capacitat dels grups d'afectats se supedita a la concurrència de dos requisits:

1r. En primer lloc, cal que els individus que componen el grup (és a dir, les persones afectades pel fet danyós) estiguin determinades o siguin fàcilment determinables. Pesa sobre el grup la càrrega d'acreditar aquesta exigència. Però es tracta d'una acreditació difícil, ja que, d'una banda, la major o menor determinabilitat dels perjudicats dependrà de circumstàncies múltiples i, de l'altra, aquesta dada pot variar amb el transcurs del temps, de forma que el col·lectiu de danyats, determinat o fàcilment determinable en un primer moment, deixi de ser-ho transcorregut algun temps, gràcies, per exemple, al coneixement de nous danys encara no degudament identificats.

2n. En segon lloc, el grup ha de constituir-se amb la majoria dels afectats. Pesa sobre el grup la càrrega d'acreditar que s'ha constituït amb aquesta majoria. La constitució del grup és pre i extrajudicial; es fa abans del procés i fora d'aquest. De totes formes, qui pretengui exercitar una acció de classe pot preparar el judici mitjançant la diligència preliminar contemplada a l'article 256.1.6è LEC, sol·licitant al Jutge la concreció dels integrants del grup quan, en no estar determinats, siguin fàcilment determinables. La constitució del grup es realitza aleshores amb l'auxili del Jutge, que adoptarà les mesures oportunes per esbrinar els integrants del grup, incloent el requeriment al demandat per a què col·labori en aquesta determinació. Però les diligències preliminars són voluntàries, per la qual cosa no resulta imperatiu acudir al mecanisme de constitució del grup previst a l'article 256.1.6è LEC. En tot cas, l'acreditació de la

majoria dels afectats serà difícil quan el nombre d'afectats sigui elevat. A més, allò que inicialment és una majoria d'afectats pot deixar de ser-ho si apareixen noves persones perjudicades pel fet danyós no tingudes en compte per al còmput inicial d'aquella majoria.

El grup d'afectats manca de personalitat jurídica. Així es dedueix de forma clara de l'article 7.7 LEC. Per al legislador, la constitució del grup no significa d'entrada que aquest adquireixi la personalitat. Però no sembla haver-hi obstacle a què el grup es constitueixi com una persona jurídica (p. ex., com a associació) i actuï amb aquesta condició en el tràfic. En aquest cas no seria aplicable l'article 7.7 LEC, sinó l'article 7.4 LEC.

El grup d'afectats està legitimat per a interposar una acció de classe només si els membres del grup estan perfectament determinats o són fàcilment determinables (art. 11.2 LEC); és a dir, en cas d'interessos "col·lectius".

La capacitat i la legitimació dels grups, en la forma que ha estat dissenyada per la LEC, planteja interrogants de difícil resposta, com els referents a qui i quan controla la majoria del grup, què ha de succeir en cas de pèrdua sobrevinguda de la majoria?, quina possibilitat d'actuació processal tenen els subgrups no majoritaris?, quines facultats de sortida del grup tenen els perjudicats integrants de la majoria (per a constituir ells, en el seu cas, un nou grup majoritari)?, quina possibilitat d'entrada en el grup tenen els perjudicats que no es computaren inicialment en la majoria?

2. *Associacions de consumidors i usuaris*

Les associacions de consumidors i usuaris, en ser persones jurídiques, gaudeixen de capacitat processal suficient (art. 6.1.3r LEC). I estan legitimades per a l'exercici d'una acció de classe tant si els perjudicats estan determinats o són fàcilment determinables (art. 11.2 LEC) com si la pluralitat de perjudicats és indeterminada o de difícil determinació (art. 11.3 LEC). En aquest segon cas els interessos tutelats són legalment denominats interessos "difusos".

La legitimació de les associacions de consumidors i usuaris en el cas de l'article 11.3 LEC (interessos difusos) necessita una doble consideració. En primer lloc, es tracta d'una legitimació *exclusiva*, en el sentit que els grups d'afectats i les entitats legalment constituïdes per a la defensa dels consumidors i usuaris estan mancades de legitimació per a l'exercici d'una acció de classe en defensa d'una pluralitat de consumidors indeterminada o de difícil determinació. Per tant, grups, associacions i entitats tenen una legitimació concurrent en el cas de l'article 11.2 LEC, mentre que en el de l'article 11.3 LEC la legitimació és exclusiva de les associacions. En segon lloc, la legitimació està *restringida* a les associacions que "conforme a la Ley, sean representativas" (art. 11.3 *in fine* LEC). Aquest requisit de la representativitat no és exigible en el cas de l'art. 11.2

LEC. Però cert és que ni la LEC ni cap altra Llei no estableixen criteris de representativitat de les associacions de consumidors i usuaris. Existeixen alguns criteris d'aquesta mena en el Reial Decret 825/1990, de 22 de juny, sobre el dret de representació, consulta i participació dels consumidors i usuaris mitjançant les seves associacions (que no és una llei), però per a altres fins. Tanmateix, no és descartable que els Jutges, guiats per la comoditat, estimin que són "representatives" a efectes de l'article 11.3 LEC aquelles associacions que ho són en el sentit del Reial Decret 825/1990. Una assimilació d'aquesta naturalesa no és de cap manera necessària. La representativitat de l'associació no és exigida per a exercitar l'acció de classe de l'article 11.2 LEC.

La legitimació de les associacions és insensible al canvi de la seva base personal, això és, a l'entrada o sortida de socis. I això és perquè la legitimació es reconeix a les associacions de consumidors i usuaris per aquesta condició (és a dir, per ser persones jurídiques que persegueixen de forma permanent la finalitat de protecció de consumidors i usuaris), a diferència del que ocorre amb els grups d'afectats, que es constitueixen amb caràcter conjuntural per a la defensa dels perjudicats per un fet danyós. D'aquí que, per a les associacions, no existeixi un "control de majoria" anàleg al que es preveu per als grups.

3. Entitats legalment constituïdes per a la defensa i protecció dels consumidors i usuaris

Si el col·lectiu de perjudicats està determinat o és de fàcil determinació, l'article 11.2 LEC atorga legitimació per a l'exercici d'accions de classe a "las entidades legalmente constituidas que tengan por objeto la defensa o protección de éstos [els consumidors i els usuaris]". És una legitimació concurrent amb la que aquest precepte reconeix als grups d'afectats i a les associacions de consumidors i usuaris, siguin representatives o no. Aquestes entitats manquen de legitimació per a les accions de classe contemplades a l'article 11.3 LEC.

El principal problema que plantegen aquestes "entitats" és el de la seva identificació, perquè no resulta gens fàcil saber a quin tipus de realitat fa referència el legislador en usar aquest terme. La tramitació parlamentària de la LEC no aclareix aquest extrem. El més versemblant és que faci referència a les cooperatives de consumidors i usuaris, que legalment s'assimilen a les associacions amb aquest nom (cfr. art. 20.2 de la Llei 26/1984, que al·ludeix a aquestes cooperatives amb el nom, precisament, de "Entidades"). Eventualment també poden tenir cabuda en aquesta denominació els grups d'afectats que es constitueixen com a associació, encara que no és possible desconèixer que la dicció legal sembla pensar en entitats constituïdes *abans* del fet danyós, i *permanentment* dedicades a la protecció dels consumidors i usuaris (i no en particular dels que han sofert danys), circumstàncies que no concorren en el grup d'afectats que es constitueixi com a associació.

4. Concurrencia de legitimaciones, intervención individual de consumidores i acumulació d'accions i de processos

a. L'article 11.2 LEC legitima per a l'exercici d'accions de classe en el supòsit que s'hi preveu, *amb caràcter indistint i concurrent*, als grups d'afectats, a les associacions de consumidors i usuaris i a aquelles enigmàtiques "entitats". Però tanmateix, la LEC no ofereix cap criteri exprés de solució per quan dos o més legitimats interposin una acció de classe per al rescabament dels perjudicis causats per un únic fet danyós. Qualsevol criteri que es proposi per a solucionar aquesta concurrència (p. ex., el de prioritat temporal, de manera que l'acció exercitada en primer lloc barraria el pas a la resta; o el de major importància de l'acció exercitada per l'associació de consumidors i usuaris, en detriment de les empreses per altres legitimats) està mancat de base legal. Haurà d'admetre's, per tant, aquesta concurrència d'accions de classe, per més que es generi una situació considerablement complexa. De fet, la LEC l'admet sense cap tipus de dubte (art. 15.2 LEC: "demandante o demandantes").

Un problema de concurrència anàleg pot plantejar-se -i no és impossible que així sigui - també referit a l'acció de classe de l'article 11.3 LEC. Si bé és cert que per a l'exercici d'aquesta acció es requereix que l'associació de consumidors i usuaris actora sigui, de conformitat amb la llei, "representativa", no és pot descartar que siguin diverses les associacions que gaudeixin d'aquesta qualitat (així succeeix, òbviament, si el criteri de la representativitat es mesura d'acord amb els paràmetres del Reial Decret 825/1990).

L'existència de diversos processos sobre un mateix fet danyós pot determinar l'acumulació prevista a l'article 78.4 LEC, sempre que es tracti de processos susceptibles d'acumulació per complir els requisits dels articles 76 i 77 LEC. Entès de forma literal, l'article 78.4 LEC cobreix qualsevol hipòtesi de pluralitat de processos per un mateix fet danyós, amb independència de qui siguin els actors de cadascun d'ells i amb independència també de si es tracta d'una acció de classe o d'una acció (o accions) individual promoguda per consumidors o usuaris. L'acumulació de l'article 78.4 LEC és precisament l'últim remei legal per evitar la pluralitat de processos sobre un únic fet danyós. El legislador mostra un indissimulat favor cap a aquesta acumulació, ja que, per una part, l'eximeix de les exigències previstes en els tres primers apartats de l'article 78 LEC, i, per altra, permet que el Jutge la decreti d'ofici (art. 78.4 II LEC), en contra de la regla general formulada a l'article 75 LEC.

b. El consumidor o usuari que pertanyi a la classe perjudicada pel fet danyós està legitimat per a *intervenir en el procés col·lectiu* iniciat per l'acció de classe. L'article 13.1 II LEC garanteix inequívocament aquesta possibilitat. La intervenció del consumidor individual en el procés col·lectiu serà normalment subseqüent a la crida regulada a l'article 15 LEC, encara que no és precís que obeeixi aquesta crida. Aquesta intervenció

es concretarà en la personació del consumidor o usuari en el procés iniciat per l'acció de classe (art. 15.3 LEC: "personación individual de consumidoros y usuarios") i en l'exercici de part seva d'una pretensió individual d'indemnització dels danys que ha patit com a conseqüència del fet danyós. Per tant, en un mateix procés es ventilarà l'acció de classe i l'acció indemnitzatòria individualment exercitada per un consumidor o usuari (o diversos). Es tracta d'un supòsit d'acumulació subjectiva d'accions de l'article 72 LEC. La sentència que posi fi al procés col·lectiu haurà de pronunciar-se expressament sobre les pretensions individuals dels consumidors o usuaris personats (a més, naturalment, de pronunciar-se sobre l'acció de classe exercitada); l'article 221.3a LEC imposa aquest pronunciament exprés.

c. Encara que s'hagi interposat una acció de classe per qui gaudeix de legitimació per a fer-ho, el consumidor o usuari que pertany a la classe està legitimat per, *al marge del procés col·lectiu*, interposar demanda en sol·licitud d'una indemnització en reparació dels danys soferts per ell. En aquest supòsit podrà operar l'acumulació de processos prevista a l'article 78.4 LEC. Però, en cas que l'acumulació no es produeixi, cada procés seguirà el seu propi camí i acabarà amb la seva pròpia sentència.

- ***Crida als perjudicats i comunicació prèvia de la demanda***

És manifest el desig del legislador que el procés iniciat per l'exercici d'una acció de classe centri en ell totes les reclamacions relacionades amb el fet danyós. Aquesta és la raó que explica el mecanisme de *publicitat de les demandes de classe* previst a l'article 15 LEC, que vol facilitar el coneixement del procés col·lectiu per tots els eventuals perjudicats i la seva intervenció (personació) en aquest procés. Amb caràcter general, en tot procés iniciat per l'exercici d'una acció de classe, i sigui quin sigui el seu promotor (grup d'afectats, associació de consumidors i usuaris o entitat legalment constituïda per a la protecció dels drets i interessos dels consumidors i usuaris), es cridarà al procés aquells que tinguin la condició de perjudicats. La finalitat d'aquesta crida és inequívocament formulada per l'article 15.1 LEC: "para que hagan valer su derecho o interés individual". És a dir, per a que intervinguin en el procés col·lectiu i hi exercitin el seu dret particular a obtenir una indemnització pels danys patits. La crida es fa publicant l'admissió de la demanda en mitjans de comunicació amb difusió en l'àmbit territorial en què s'hagi manifestat la lesió dels drets i interessos dels consumidors i usuaris. El cost d'aquesta publicació és una despesa processal que s'inclou en la taxació de costes (cfr. art. 241.1.2n LEC).

Els *efectes de la crida* són distints en funció de quina sigui l'acció de classe exercitada. D'aquesta manera:

1r. Si es tracta de l'acció de l'article 11.2 LEC (perjudicats determinats o de fàcil determinació), els consumidors i usuaris perjudicats pel fet danyós poden intervenir en

qualsevol moment del procés, encara que no podran realitzar els actes processals que haguessin preclòs (art. 15.2 LEC). La crida no suspèn el curs del procés.

2n. Si es tracta de l'acció de l'article 11.3 LEC (perjudicats indeterminats o de difícil determinació), la crida suspèn el curs del procés per un termini de temps que fixarà el Jutge, no superior a dos mesos. El procés es reprendrà transcorregut aquest termini amb la intervenció de tots aquells consumidors i usuaris que, havent atès la crida, s'hagin personat en el procés. El Jutge no admetrà la personació en cap moment posterior, sens perjudici que els no personats puguin fer valer els seus drets i interessos de conformitat amb el que disposen els articles 221 i 519 LEC, que s'examinen després (art. 15.3 LEC). L'article 13.1 II LEC, que no posa límit temporal a la possibilitat d'intervenció dels consumidors o usuaris, cedeix davant l'aplicació de l'article 15.3 LEC.

Tant en un cas com en l'altre, els consumidors o usuaris a qui s'adreça la crida poden, en lloc d'intervenir en el procediment obert per l'exercici de l'acció de classe, exercitar les seves pretensions indemnitzatòries al marge del procés col·lectiu. Procedirà en aquesta hipòtesi, en el seu cas, l'acumulació de l'article 78.4 LEC.

Si s'exercita l'acció de classe de l'article 11.2 LEC (perjudicats determinats o de fàcil determinació), l'article 15.2 LEC exigeix que el demandant o demandants hagin *comunicat prèviament la presentació de la demanda* a tots els interessats; és a dir, als perjudicats coneguts. Aquesta comunicació no exclou la crida, sinó que són operacions compatibles i successives: primer la comunicació, després la crida. L'objecte de la comunicació no és la demanda, ni tampoc la seva admissió (l'admissió és l'objecte de la crida); literalment, allò que el precepte imposa és que es comuniqui el fet de la presentació de la demanda.

Però no és absolutament necessari que la comunicació es verifiqui *un cop presentada* la demanda; és possible la comunicació en la qual s'informi de la propera presentació de la demanda en una data determinada. En qualsevol cas, la prossecució del procés està condicionada a l'acreditació en seu judicial de la comunicació exigida per l'article 15.2 LEC. La comunicació és un requisit de procedibilitat.

- ***La sentència dictada en el procés d'acció de classe: contingut i eficàcia***

L'article 221 LEC es refereix a les sentències dictades en processos promoguts per associacions de consumidors i usuaris a l'empara de la legitimació concedida per l'article 11 LEC (és a dir, tant la legitimació compartida de l'art. 11.2 LEC com la legitimació exclusiva de l'art. 11.3 LEC). De manera absolutament incomprensible, l'article 221 LEC exclou del seu àmbit d'aplicació les sentències dictades en processos promoguts a l'empara de l'article 11.2 LEC per grups d'afectats o per entitats legalment constituïdes per a la protecció de consumidors i usuaris.

La tramitació parlamentària de la LEC demostra que es tracta d'una exclusió conscient i volguda. L'article 223 del Projecte de LEC, precedent de l'actual article 221 LEC, ja es referia amb claredat a les sentències dictades en processos promoguts per associacions de consumidors i usuaris, amb referència a la legitimació concedida a aquestes associacions a l'article 9.2 d'aquest Projecte. El propi article 9.2 del Projecte legitimava les entitats legalment constituïdes per a la protecció de consumidors i usuaris, però l'article 223 no es referia a les sentències dictades en processos promoguts per aquestes entitats. Aquesta dada dificulta l'aplicació analògica de l'article 221 LEC a les sentències dictades en processos promoguts per grups d'afectats i per entitats, ja que, aparentment, es contradiria aquesta *voluntas legislatoris*. Però si no s'estén l'àmbit d'aplicació de l'article 221 LEC per via d'analogia podem dir que les úniques accions de classe realment interessants per als consumidors i usuaris seran les promogudes per les associacions, no les iniciades pels grups d'afectats o per les entitats. Encara més si es constata que l'obtenció d'una indemnització en tràmit d'execució de sentència és admesa per l'article 519 LEC quan es tracti de sentències de condemna de l'article 221.1a LEC, això és, en processos promoguts per associacions de consumidors i usuaris (i només per elles).

L'article 221 LEC és, en el seu conjunt, un precepte que crida l'atenció. La seva regla 3a, que exigeix un pronunciament separat i explícit sobre les accions indemnitzatòries exercitades en el procés de classe per consumidors o usuaris personats, no resulta en principi particularment problemàtica. La regla 1a es refereix al cas en què s'hagi sol·licitat una condemna dinerària, de fer, de no fer o de donar cosa específica o genèrica (el més habitual serà sol·licitar una condemna dinerària). En aquests casos la sentència haurà de pronunciar-se sobre la procedència o no d'aquesta condemna, el que significarà, respectivament, estimar o desestimar la demanda de classe. La sentència estimatòria es dictarà si durant el procés de classe s'ha demostrat que el fet danyós és imputable al demandat; també haurà d'acreditar-se en el procés que els danys patits pel col·lectiu més o menys determinat de perjudicats té la seva causa en aquest fet danyós. Tanmateix, la determinació individual dels creditors d'indemnització dependrà de la major o menor concreció en la identificació dels danyats.

La LEC distingeix en aquest punt dues hipòtesis. En una primera, la sentència haurà de determinar "individualment" els consumidors i els usuaris que, de conformitat amb les lleis que els protegeixen, han d'entendre's "beneficiats per la condemna". El més raonable és entendre que, si els danyats estan identificats, la sentència farà menció individual d'ells. Però no és gens clar si en la part dispositiva de la sentència pot decretar-se el pagament a cadascun d'ells d'una quantitat concreta i determinada. El contrast entre aquesta primera hipòtesi que ara s'analitza i la segona que s'examinarà després anima a pensar que ha de succeir d'aquesta manera, i que, sempre que sigui possible, la sentència reconeixerà *nominatim* un crèdit indemnitzatori contra el demandat a favor dels perjudicats individualitzats en el procés; la sentència constituirà

títol executiu per aquests perjudicats. Això suposa introduir en un procés d'acció de classe elements propis d'una acció indemnitzatòria individual.

La segona hipòtesi consisteix en què “la determinación individual [dels perjudicats] no sea posible”. En aquest cas la sentència estimatòria establirà les dades, característiques i requisits necessaris per a poder exigir el pagament en el tràmit d'execució de sentència. L'esmentada STS, 2a, 26.9.1997 pot servir de model d'aquesta segona hipòtesi.

La regla 2a de l'article 221 LEC és francament incomprensible en un context relatiu a les accions de classe, i per això ha d'entendre's que no es refereix a aquest tipus d'accions, sinó a les accions col·lectives de cessament o inhibidores.

L'esmentada regla 2a es refereix a la sentència que declara il·lícita o no conforme a la llei una determinada activitat o conducta (p.ex., una publicitat il·lícita, la deslleialtat d'un acte...), imposant en aquest cas que la pròpia sentència indiqui si la declaració ha de produir efectes processals no limitats a qui han estat part en el procés. El precepte és un desencert. Les sentències que posen fi a les accions col·lectives de cessament o inhibidores promogudes per les associacions de consumidors i usuaris produeixen sempre, per la seva pròpia naturalesa, efectes *erga omnes*, sense necessitat que així ho declarin de forma expressa. L'exercici d'una acció de classe en relació amb el fet danyós derivat de la declaració d'il·licitud d'una determinada activitat o conducta es regeix per la regla 1a, no per la regla 2a.

La sentència dictada en un procés de classe no produeix efecte de cosa jutjada respecte les pretensions indemnitzatòries susceptibles de ser exercitades individualment pels consumidors o usuaris afectats. Ni tan sols és clar que produeixi aquest efecte respecte d'una eventual acció de classe interposada posteriorment per qui hi està legitimat.

L'article 222.3 I LEC assenyala que la cosa jutjada afectarà “a los sujetos no litigantes, titulares de los derechos que fundamenten la legitimación de las partes conforme a lo previsto en el artículo 11 de esta Ley” (la referència al “artículo 11 de esta Ley” procedeix de la correcció d'errors de la LEC, publicada al *BOE* núm. 90, de 14.4.2000; el text originàriament publicat al *BOE* núm. 7, de 8.1.2000, es referia al “artículo 10 de esta Ley”). El dret indemnitzatori del qual és titular el consumidor o usuari que ha sofert perjudicis derivats del fet danyós no “fonamenta” la legitimació prevista a l'article 11 LEC, i d'aquí que l'efecte de cosa jutjada disposat a l'article 222.3 I LEC no sigui aplicable a les accions de classe. A més, l'extensió de la cosa jutjada a tots els membres de classe –als quals es privaria de l'exercici individual de la seva acció indemnitzatòria, amb el consegüent perjudici del dret fonamental reconegut a l'art. 24.1 CE- hauria exigint un pronunciament més terminant del legislador, que de cap manera es pot deduir de l'article 222.3 I LEC. D'altra banda, tenint present l'íntima connexió que existeix entre litispendència i cosa jutjada (art. 421 LEC) ens obliga a entendre que no hi ha cosa jutjada, ja que abans se sostingué que no hi havia litispendència.

- ***L'execució de la sentència***

La sentència dictada en un procés de classe que reconegui una indemnització concreta a un consumidor o usuari individualitzat i determinat constitueix un títol executiu (art. 517.2.1r LEC), i en efecte, el consumidor o usuari afavorit per la condemna pot instar l'execució contra el demandat invocant aquesta sentència. Si la sentència no ha determinat individualment els perjudicats, sinó que s'ha limitat a assenyalar "los datos, características y requisitos necesarios para poder exigir el pago" (art. 221.1a II LEC), serà en el tràmit d'execució de sentència regulat a l'article 519 LEC quan s'individualitzaran els perjudicats i se'ls assenyalarà la pertinent indemnització. L'article 519 LEC permet l'aprofitament per tercers no litigants (els perjudicats) dels efectes beneficiosos derivats de la sentència condemnatòria dictada en un procés de classe.

Segons l'article 519 LEC, els perjudicats que reuneixin les dades, característiques i requisits fixats en la sentència condemnatòria podran sol·licitar del tribunal competent per executar la sentència que se'ls reconegui com a beneficiaris de la condemna. La petició obre un incident en el procés d'execució. Després d'oïr el condemnat, el tribunal decidirà mitjançant interlocutòria si accedeix o no a la petició formulada pel perjudicat. La interlocutòria es constitueix en títol executiu a favor del perjudicat promotor de l'incident.

És anòmal que l'article 221.1a II LEC reconegui a l'associació demandant la possibilitat d'instar per ella mateixa l'execució de la sentència condemnatòria. Una activitat d'aquestes característiques hauria d'haver quedat reservada únicament als perjudicats.